

Kur'an-ı Kerim'in Sayı İ'cazı Tevehüm mü Gerçek mi?*

Yazan: Dr. Ğanim Kadduri el-Hamd

Çeviren: Halil SAĞLAMOĞLU**

Özet

Kuran, Allah ile kul arasındaki iletişimin son halkasıdır. Yüce Allah son kez kullarını, merhametinden dolayı, cehalet karanlığından kurtarıp onları ilahi terbiye ile terbiye etmek istemiştir. Kur'an; indiği cehalet asrını karanlıktan çıkarıp mutluluk ve ilim asrına inkulâp ettirmiştir. İlk muhatabı olan Mekke ahalisinin, uzman oldukları bir alan olan edebiyatın en zirve noktasını onlara göstermiş, önce hayretlerini sonra kalplerini celbetmiştir. Müslüman bilginler asırlarca Kur'an'ı harf-harf, kelime-kelime, ayet-ayet tetik etmiş, anlamaya ve anlatmaya çalışmışlardır. Bu çalışma alanlarından birisi de Kur'an'ın İ'caz yönüdür. İ'caz; karşıdakini yapmaktan aciz bırakan şey demektir. Kur'an bu yönüyle, asırlardır, insanları benzerini yapmaktan aciz bırakarak bu iddiasını sürdürmektedir. Kur'an'ın birçok i'caz çeşidi mevcuttur. Fakat bu makalede üzerinde durulan i'caz çeşidi sayı i'cazıdır. Bu makalenin amacı dönem-dönem dile getirilen sayı icazı ve bu konuda yazılan bir kitaba eleştiri mahiyetindedir.

Anahtar Kelimeler: *Kur'an, İ'caz, Sayı, on dokuz*

Abstract

The Qoran is the last cricle of communication between god and his creature. As the greatest and merciful his aim was to save his creatures from darkness of ignorance, by educating them with heavenly good monners. The Qoran has revoluted the time of ignorance to a century of heppiness and knowledge. It showed meccian; the first population to contact

* Bu makale Bağdat'ta yayınlanan "Hikmet" dergisinde, **el-İ'cazil Adedi fi'l-Kur'an'il Kerim: Hakikatün Em Tevehhümün** adıyla 2000 yılında neşredilmiştir.

** KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

with, the peak point of literature which in they were specialized, first by conquering their amazements then their hearts. Moslem scholars has quicked the Qoran, letter by letter, word by word, or verse by verse and has tried to understand and take them away for centuries. On of the working field of Qoran is I'caz. It means to in capacitate some one who is agounst. Qoran has claimed, by in capacitating people, to create the some as Allah does for ages. There are many kinds of I'caz but particularly number I'caz has been pointed at this article. The aim of this article is the number I'caz which is stated time to time and by the way of critisizing a book written about.

Key Words: *Qoran, I'caz, Number, nineteen*

Giriş

Kur'an'ın İ'cazı konusundaki araştırmalar bütün hızıyla devam etmektedir. İcaz, ilim olarak kabul edildikten sonra, âlimler günümüze kadar konuyla ilgili birçok eser ortaya koymuşlardır. Âlimlerimiz, daha öncekilerin Kur'an'da keşfedemedikleri sırlara yeni yeni vakıf olmaktadırlar. Asrımızdaki ilmi gelişmeler, İ'caz çeşitleri konusunda araştırmacılara, yeni bakış açıları kazandırmıştır. Özellikle de bu i'caz çeşitlerinden, konuları artan ve alanları genişleyen ilmi i'caz önde gelmektedir.

Sayı i'cazı, kendisiyle meşgul olan çağdaş araştırmacılar sayesinde kendine Kur'an ilimlerinde yer bulmuştur. Bu i'caz çeşidi tartışmaya en açık i'caz çeşididir. Bu konuya farklı farklı bakış açıları olmuş, araştırmacılardan i'cazı kabul eden olduğu gibi ret eden de olmuştur. İ'caz konusundaki tartışma iki temel nokta üzerinde yoğunlaşmıştır:

Birincisi; Aslen Mısırlı bir araştırmacı olan daha sonra Amerikan vatandaşı olup orada ölen Reşat Halife'nin önderliğini yaptığı ve Kur'an'ın on dokuz rakamına dayandığını ifade eden görüştür.

İkincisi; Kur'an'ın bazı lafızlarının sayısal uyumu veya zıt anlamda olan kelimeler arasında sayısal bir uyum olup

olmadığı yönünde araştırma yapan ekoldür. Bu ekolün önderliğini de Abdurrezzak Nevfel yapmıştır.

Birinci görüşün, araştırmacılar arasında cereyan eden tartışmalar neticesinde, reddi ağırlık kazanmıştır. Çünkü bu görüşün zayıf noktaları çoktur. İkinci görüşün kabulü konusunda, birinci görüşün aksine, araştırmacılar arasında bir icma vardır. Aynı zamanda bu görüşü Kur'an'ın beşer sözü olamayacağına dair delil olarak getirmişlerdir. Kur'an'ın; Allah katından indirilen, batılın önünden ve arkasından yaklaşmayacağı, ilahi bir metin olduğunu gösterir.

On dokuz mucizesi görüşü unutulmaya yüz tutmuşken son aylarda, bu görüşü temel alan ve ayetlere uygulandığını iddia eden bir kitap ortaya çıktı. Bu kitap, Bağdat Üniversitesi Külliyyatü'l Ulum fakültesinde hoca olan Adil Kemal Cemil'e ait olan "*Kemal'ül-İ'caz fi'l-Kur'an'il-Kerim*" adını taşıyan kitaptır.

Kitabı ele aldığım da müellifin, kitabını üzerine bina ettiği düşünceyi, elde ettiği sonuçları ve i'caz konusuna yaptığı katkıları araştırırken, müellifin i'caz konusunda "19" nazariyesini ele aldığı sürprizi ile karşılaştım. Bu nazariye hakkında daha önce bildiklerim bu kitabı okumama mani olmadığı gibi, içeriği hakkında hüküm vermeme -bu meyanda daha önceki denemeler hakkında söylenenlerde- engel olmamıştır. Subutü ve şümülü açısından Ku'ran İ'cazı tartışma konusu olmadığı gerçeğinden hareketle, okumamın sonucunda ulaştığım netice, kitabın dayanaksız bir temel üzerine bina edildiğidir. Müellifin ulaştığı sonuçlar, kitabının bina edildiği temel ve neticeleri tartışmamıza sebep olacak birçok tereddüdü doğurmaktadır. Bu tartışmada Müellifin niyetinden çok şüphe etmesem de -çünkü ameller niyetlere göredir- Kur'an'ın İ'cazını ortaya koyma noktasındaki azmine karşı olmasam da, beşer idrakinin mutlak olan gerçeği kavramaktan aciz olması sebebiyle, kusurların lekelediği yönlerden bu konuya bakmak doğru değildir.

Müellifin kitabındakileri tartışmadan önce Sayı i'cazı ile ilgili daha önce yapılan çalışmaların özetini vermenin yararlı olacağını düşünüyorum.

Bu çalışma dört ana başlık altında yapılmıştır.

1. Kur'an sayıları ilmi
2. On dokuz sayısının Kuran'ın icazındaki yeri.
3. Kur'an'da sayı uyumu
4. *Kemal'ül-İcaz fi'l-Kur'an'il-Kerim* Kitabı ve "19" nazariyesine tatbiki.

Kur'an Sayıları İلمي

Kur'an ayetlerinin, kelimelerinin veya harflerinin sayılması yeni bir olgu değildir. Bu sahabe döneminde başlamış olup, tabiin döneminde de devam etmiştir. Daha sonraki dönemlerde bu bilgiler ilime dönüştü. İslami ilimlerle ilgili eserler ortaya çıkmasıyla beraber, Kur'an'daki sayılarla ilgilenen bir ilim dalı da ortaya çıkmıştır. Sayı İcazı, birçok eserin te'lif edildiği Kur'an ilimlerinden birisi haline gelmiştir.

Hız. Peygamber Kur'an'ı okuduğu zaman tertil üzere okurdu. Ayet başlarında dururdu. Sahabeler de Kur'an'ı Hız. Peygamberden dinledikleri gibi okumuşlar ve yazmışlardır. İlk Mushaflarda sure isimleri, ayet numaraları hareketler, noktalar ve cüz işaretleri yoktu, daha sonra eklenmiştir.

Sahabeden ve Tabiinden Kur'an Kıraati ile meşgul olanlar, ayet başlarının tespiti konusuna önem vermişlerdir. Kur'an'da her ne kadar bu belirlenmemiş olsa da insanlara bunu öğretmişlerdir. İlk olarak ayetlerin başına üç nokta koymakla işe başladılar. Daha sonra bu üç noktanın yerini daire almıştır. Daha sonraki asırlarda dairelerin içine ayet numaralarını yazmışlardır.

Sahabe ve Tabiinden Kur'an ilimleriyle meşgul olan âlimler Kur'an'daki her surenin ayet, kelime ve harf sayıları ile Kur'an'daki toplamının ne kadar olduğuna önem vermişlerdir. Bununla ilgili özel kitaplar te'lif etmişlerdir. İbn Nedim Kur'an'ın sayılması ile ilgili, ilk te'lif döneminden, kendi eserini (*el-Fihristi-h.377*) te'lif edinceye kadar yirmiye yakın eser zikretmiştir.¹ İbn Nedim'den sonraki asırda yazılanların izini sürdürdüm onun saydıklarıyla beraber otuz altıya kadar

¹ *el-Fihrist*, s. 40.

ulaştığını tespit ettim.² Bunların en meşhuru Ebu Amr el-Dani'nin (Osman b. Said-ö.444) "*el- Beyan fi Addi Ayil' Kur'an*" adlı eseridir.

İslam'ın ilk dönemlerinde en önemli şehirler Mekke, Medine, Basra, Kufe ve Şam (Dımaşk) idi. Bu şehirlere, Hz. Osman döneminde yazılan Kur'an'lardan birer tane gönderilmiştir. Bu bakımdan Kur'an ayetlerinin, kelimelerinin ve harflerinin sayılması ile ilgili en eski denemelere bu şehirler tanıklık ettiği gibi, Kur'an tarihinin bu yönüyle ilgilenen en eski eserlerine de sahiptir.

Ebu Amr el-Dani'ye göre insanların sayılarla ilgili naklettikleri eski ve yeni altı sayım mevcuttur. Medine ehlinin birinci ve ikinci sayımı, Mekke ehlinin sayımı, Kufe ehlinin sayımı, Basra ehlinin sayımı, Şam ehlinin sayımıdır.³

Dani'nin ve İbn Vesik el-Endelüsi'nin (ö.h.654) zikrettiğine göre bu sayımları şu şekilde özetlememiz mümkündür.⁴

Birinci Medeni: Nafi b. Ebi Ne'im'in (ö.H. 169) Ebu Ca'fer Yezid b. Ka'ka' (Ö.H.132) ve Şeybe b. Nasah'tan (ö.h.130) rivayetidir.

İkinci Medeni: İsmail b. Ca'fer el-Medeni'in (ö.H.180), Süleyman b. Müslim b. Cemmaz'dan (ö.h.170) o da Ebu Ca'fer Yezid b. Ka'ka'tan rivayetidir.

Mekki: Abdullah b. Kesir el-Mekki'nin (ö.H.160), Mücahid b. Cabr'dan (ö.H.102), o da Abdullah b. Abba'tan rivayetidir.

Kufi: Hamza b. Habib el Zeyyat'tan (ö.H. 156), Ebu Abdurrahman el- Sülemi (ö.H.74), o da Ali b. Ebi Talib'ten rivayetidir.

Basri: El-Malli b. İsa el-Verrak'ın (H.II.), Asım el-Cedri'den rivayetidir.

Şami: Eyyüb Temim el-Dimeşki'nin (ö.H.197), Yahya b. Haris el-Zamari'den (ö.H.145) rivayetidir.

Kur'an'ın sayımıyla ilgili meşhur rivayetlerden birisi de,

² Dani, *Kitabul-Beyani fi Addi-Eyi'l Kuran*, s 3-8.

³ *el- Beyan*, s. 67.

⁴ *el-Beyan*, s. 67-70, *el-Cami*, s. 85-87.

Haccac b. Yusuf el-Sekafi'nin -Irak valisiyken- hafızları ve kurruları çağırıp saydığı rivayettir. İçlerinde Hasan el-Basri (ö.H.110), Ebu'l Aliye el-Riyahi (ö.H.93), Nasr b. Asım (ö.H.90) ve Malik b. Dinar (ö.H.131) mevcuttur. Onlardan Kur'an harflerini saymalarını istemiş, onlar da arpa tanelerini kullanmak suretiyle dört ayda çalışmalarını tamamlamışlardır. Kur'an harflerini yaklaşık 340740 adet olarak saymışlardır. Rivayetin sonunda Kur'an'ın cüzlere ayrıldığından da bahseder.⁵

Kur'an'ın ayetleri, kelimeleri ve harfleri konusunda âlimlerden aktarılan rivayetler çoktur. Bunların üzerinde ayrı ayrı durmak mümkün değildir. Ancak biz burada sayılar hakkında söylenenlerin özetini vermekle yetineceğiz.⁶

Kur'an Ayetlerinin Sayısı İle ilgili görüşler

Birinci Medeni: 6217

İkinci Medeni: 6214

Mekki: 6219

Kufi: 6236

Basra: 6204

Şami: 6226

Kuran Kelimelerinin Sayısı

Ata b. Yaser el-Medeni (ö.H.103):77277

Mücahid b. Cabrel el-Mekki (ö.H.102):77437

Muhammed b. Amr er-Rumi el-Basri: 76641

Kur'an Harf Sayıları

İbn Abbas ve Mücahid: 323671

Hamza el-Zeyyet: 321250

Yahya b. el-Haris el-Zemari: 321533

⁵ İbn-i Ebi Davud, *Kitabu'l-Mesahif*, s. 119, Dani, *el-Beyan*, s. 74, Endrabi, *el-İdah*, s. 53.

⁶ *el-Beyan*, s. 73-74, 79-81, Endrabi, *el-İdah* s. 52-53, İbn'ül Cevzi, *Fununul-Efnan*, s. 99-103.

Sayılarla ilgili olan ihtilaf, gerçek bir ihtilaf olmayıp şekilsel bir ihtilafıdır. Bu farklılık sayan âlimlerin dayanaklarından kaynaklanan bir ihtilafıdır. Endrabi; “bu Ümmetin Öncüleri Kur’an’a çok ciddi bir özen göstermiştir. Bu özen Kur’an ayetlerinin, kelimelerinin ve harflerinin sayılmasına kadar varmıştır. Sayanların buradaki ihtilafı gerçek bir ihtilaf olmayıp lâfzîdir. Örneğin, Küfeliler Sad Suresinin ilk ayetini “وَالْقُرْآنِ ذِي الْتَكْوِينِ” (Sad 38/1)ifadesini bir ayet olarak sayarken, diğerleri “لِي الْأَنْبِيَاءِ كَتَبْنَا فِي عَرَبِيَّةٍ وَشِيعَانِي” (Sad 38/2) ifadesine kadar bir ayet olarak saymaktadır. Bu ve buna benzer ihtilaf lar ayetlerin fasıllarıyla ilgili olup, Kur’an’da bir ihtilaf yoktur. Mevcut olan ihtilaf sadece bir birlerinden farklı sayı vermele ri ile ilgilidir. Öyle ki, birisi derki “Kur’an ayetlerinin sayısı şu kadardır” bir başkası da Kur’an’a bir ekleme/eksiltme yapıldığını iddia etmeden “aksine bu kadardır” der. Kelime ve harflerde de durum aynıdır.⁷

Endrabi’nin ifade ettiği, İhlas suresi üzerinde okuyucu ya daha güzel bir şekilde izah edilebilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ {1} اللَّهُ الصَّمَدُ {2} لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ {3} وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ {4}

İhlas suresi Mekki ve Şami sayımında beş ayettir. Çünkü “لَمْ يَلِدْ” ayetini ayrı bir ayet olarak kabul etmektedirler. Diğer ekollere göre dört ayettir. Çünkü “لَمْ يَلِدْ” ayetini ayrı bir ayet olarak kabul etmemektedirler. Bu gerçek bir ihtilaf değildir, çünkü surenin lafızları herkese göre aynıdır.⁸

Dâni; buradaki ihtilafı sayanlara bağlamaktadır. Çünkü bazıları harflerin sadece yazımlarına bakarken, bazıları ise telaffuzuna bakmaktadır.

Kur’an’ın ayet, kelime veya harf sayıları ile ilgili ihtilaf Kur’an’ın metnine yansımamaktadır. Metin aynı fakat sayanların, sayarken itibar ettikleri görüşlerin farklılığı ihtilaf ları doğurmuştur.⁹

⁷ el-İdah, s. 15-25.

⁸ el-Dani, s. 296.

⁹ el-Beyan, s. 75.

Son olarak bu bölümde Kur'an'ın cüzlere ayrılması konusunda âlimlerin çalışmaları üzerinde duracağız. Başta Kur'an'ı iki kısma, daha sonra üçe daha sonra dörde, sonra beşe, sonra altıya, sonra yediye ta ki 30'a ulaşıncaya kadar, sonra 60'a, sonra 120'e bölmüşlerdir.¹⁰ Kur'an'ı cüzlere ayırmak da Kur'an Sayı İlminin hedeflerinden biridir.

Kur'an Sayı ilminin buraya sığmayacak kadar ayrıntıların mevcuttur. Fakat aktardığımız bilgilerin asıl işleyeceğimiz konu için yeterli olduğuna inanıyoruz. Bu konuda Selef âlimlerinin hiçbir görüşüne rastlamadık. Selefin çabası sadece Kur'an surelerini, ayetlerini kelimelerini ve harflerini saymaktan ibaretti.¹¹

Ondokuz Nazariyesinin Kur'an İ'cazındaki Yeri

Bu nazariye, Doktor Reşat Halifeye nispet edilir. Bazı araştırmacılar; bunu bir aldatmaca, saçmalık veya fitne olarak isimlendirmişlerdir. Bu düşüncüyü ortaya atan ve bunu benimseyenler ise mucize olarak nitelendirmişlerdir. Okuyucu bu iddiayı görüp kendi kararını verebilmesi için araştırmanın bu safhasında "19" iddiasını "nazariye/teori" olarak nitelendireceğiz.

Reşat Halife Kimdir?

Reşat Halife¹² 1935 yılında (Kefri Zeyyat/Zeyyat Çiftliği) Mısır'da doğdu. Babası tasavvufi bir tarikatın şeyhiydi. Reşat Halife¹³ Ziraat alanında lisans diploması alana kadar Mısır'da eğitim gördü.¹⁴ Daha sonra Amerika'ya gitti. Kaliforniya'da 1964 yılında Biyokimya alanında Doktora unvanını elde etti. Kaliforniya ve Arizona üniversitelerinde hocalık yaptı. Birleşmiş Milletlerde sanayi ve kalkınma alanında uz-

10 Dani, *el-Beyan*, s. 300-320, Endrabi, *el-idah* s. 60, el-Cevzi, a.g.e s. 107-129.

11 Günümüzde Kuran Ayetlerinin Sayımı Konusunda Kufi sayımı baz alınmaktadır. Ayet sayısı (6236), Kuran cüz sayısı 30 olarak kabul edilmiştir. Cüzlerde yarıya ve çeyreğe ayrılmıştır.

12 Salah Abdulfettah el-Halidi, *el-beyan fi-İ'cazil Kuran*, s. 367-369.

13 Bazıları Dr. Muhammed Reşat Halife olarak isimlendirirken, ben buna rastlamadım.

14 Fadl Hasan Abbas, *İ'caz el-Kuran'il-Kerim*, s. 353.

man olarak çalıştı. Amerikalı bir kadınla evlenerek Amerikan vatandaşı oldu. Arizona Eyaleti Tucson şehrinde ikamet ederek şehrin camisinde imamlık yaptı. Fakat şaz görüşlerinden dolayı cami cemaati onu istemedi,¹⁵ daha sonra Amerikan yönetimi Tucson şehrinde ona düşüncelerini yayabileceği bir mescid veya kültür merkezi diyebileceğimiz bir mesken tahsis etti. Daha sonra onu tanıyanlar -Müslümanların müntesiplerini kâfir olarak nitelendirdiği- Bahailik inancına yöneldiğini söylemişlerdir.¹⁶ Anlaşılan onun inançtaki bu inhirafı öldürülmesine sebep olmuştur.¹⁷

Nazariyesinin Doğuşu Ve Gelişmesi

Reşat Halife bu tezini geçen asrın yetmişli yıllarında yaymaya başlamıştır. Bu konuda Mısır'da ve Körfez ülkelerinde konferanslar vermiş. Çeşitli dergilerde makaleleri yayımlamıştır.¹⁸ Kuveyt'te 1978 yılında vermiş olduğu konferans Şam'da ve Beyrut'ta kitap halinde basılmıştır. Şam'da basılan nüshanın adı; "**19: Kur'an'ın İcazında Yeni Yöneller**". Beyrut'ta basılan nüshanın adı; "**Üzerinde 19: Kur'an'da Sayı İcazı**". Bu baskıya Sadık Bey adındaki şahsın yaptığı eklerle "**Hevamiş ala İcazi'l-Adedi fil Kur'an'il Kerim**" ismiyle basılmıştır.

Reşat Halife bu fikirlerini değişik yayınlarda aynı şekilde tekrar etmiştir. "**Alemin sonu**", "**Kur'an'ı Kerim Mucizesi**," adıyla¹⁹yayınlanmıştır. Aynı şekilde destekçisi Sıdkı Bey de 1981 yılında Şam'da "**Kur'an'ın Sayı İcazı**" adlı kitabını yayınlamıştır.²⁰

Reşat Halife nazariyesini belli başlı noktalar üzerine inşa etmiştir.

15 Hasan Naci, *Fitnetü'l-Karn'il-İşrin*, s. 8.

16 Bahailik, batini bir harekettir. Mirza Hüseyin Ali el-Mezindrani (ö.1892) tarafından İran'da kurulmuştur. Bahai ismiyle isimlendirilen El-Mirza Hüseyin "El Ekdas" adında bir kitap yazmıştır. Kitabın içerisinde Tabilerinin İslamdan çıkaran sapkın görüşleri mevcuttur (Bkz. Dr. Muhsin Abdulhamid, Babailik ve Bahailiğin Hakikati).

17 Fadl Hasan Abbas, *İcaz el-Kuran el-Kerim*, s. 353.

18 Hüseyin Naci, *Fitnetü'l-Kuran el-İşrin*, s. 37.

19 Hüseyin Naci, *Fitnetü'l-Karn'il-İşrin*, s. 56-97.

20 el-Halidi, *el-beyan*, s. 376.

1. Bazı surelerin başında yer alan (elif-lam, ha-mim) gibi Huruf'u Mukatta'lar Kur'an'ın İcaz sırlarından bir sır taşırlar. Başında yer aldıkları surelerde tekrarlanma oranlarının Kur'an'ın diğer surelerinden herhangi birine göre daha fazla olduğuna işaret eder. Başında yer aldıkları surede tekrarlanma sayısı "19" a bölünebilir bir sayıdır.

2. Reşat Halife'ye göre "19" rakamı Kur'an'ın tamamının ortak bölenidir. Kur'an'daki sayı sisteminin üzerine bina edildiği ana temeli oluşturur. Bu açıdan kutsal bir sayıdır.

3. Reşat Halife'ye göre "19" rakamının diğer bütün rakamlar arasında bu ayırt edici konumu Kur'an'ın da ikrar ettiği bir şeydir. Bu ikrar, Kur'an'ı Kerim'i tefsir eden bütün müfessirlerin -meleklerin sayısına işaret ettiği hususunda ittifak ettikleri- "*Üzerinde ondokuz vardır*" (Müddesir 74/30) ayetindedir. Reşat Halife; bu ayetteki harflerin besmeleyi oluşturan harfler, bismelenin de cehennem kapılarının üzerinde yazılı, cehennemden koruyan bir ayet olduğunu söylemiştir.

4. Reşat Halife'nin çıktığı bu yolculuk, surelerin başında bulunan Huruf-u Mukatta'ya ve onun ebced vb. hesaplardaki rakamsal değerine dayanarak, dünyanın sona erme tarihini ve kıyametin ne zaman kopacağını bilebileceği iddiasında bulunmaya kadar gitmiştir.

5. O, bütün bu çabalarıyla, okuyucularının ve dinleyicilerinin zihinlerinde, bilgisayarla yapmış olduğu hesaplamalar neticesinde elde ettiği sonuçlarla Kur'an'ın tefsirinde/yorumunda ve onun icaz yönlerini göstermede bir çığır açtığını ispatlamak istemiştir.²¹

Reşat Halifenin bu nazariyesi birçok eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun sebebi, sayıların sayımında gösterilen dikkatsizlik, "19" rakamına ulaşmak için çoğu kez tahrife yeltenmesi ve "*Üzerinde on dokuz vardır*" (Müddesir, 74/30) ayetine getirmiş olduğu çelişkili ve garip yorumdan dolayıdır. Bu nazariyeye karşı yayınlanmış en önemli reddiyeler şunlardır.

²¹ Hüseyin Naci, *Fitnetü'l-Karni'l-İşrin*, s 19, Fadl Hasan Abbas, *İcaz el-Kur'anu'l-Kerim*, s 349, Halidi, *el-Beyan*, s. 368-372.

1. İdris el-Kellek “**İslam’da Sayıların Kutsallığı Yoktur**” (Risale-1980)

2. Hasan Naci Muhammed Muhyiddin’in “**Ondokuz Melek**” ve “**20. Asrın Fitnesi**” (1985) adlı kitapları.

3. Fadl Hasan Abbas “**Kur’an-ı Kerim’in İcazı/İ’caz’ul Kur’an’il Kerim**” (1991)

4. Salah Abdulfettah el-Halidi “**Kur’an’ın İcazını Beyan /El Beyan Fi İ’cazil Kuran**”(1992)

Reşad Halife’nin düşüncelerini eleştiren başka çalışmalar da bulunmaktadır.

Yapılan Eleştirilerin Kısa Özeti Şu Şekildedir

1. Ayette geçen “19” rakamı Kur’an’da kullanılan birçok rakam gibi sıradan bir rakamdır. Sayı olmasından öte başka anlamı yoktur ve bunun dışında başka bir sır-ra delalet etmez.

2. Bismelenin harfleri yazılı olarak on dokuzdur. Sayıları en az altı olan harekeler hariç, telaffuzda bitişik söylenince besmele on sekiz harftir. Âlimlerin Kur’an harflerini sayarken iki yöntemleri vardır. Birincisi şekle/yazıma dayalı sayım, ikincisi sese/telaffuza dayalı sayıdır.²² Araştırmacıların bir kısmı, Kur’an’da herhangi bir kelime sayılacağı zaman itibar edilecek olan imla yazılımlı değil, telaffuza/sese dayalı sayıdır” demişlerdir.²³ Sayımda yöntem ne olursa olsun Reşad Halife ve tabileri işlerini gördüğü sürece şekle/yazıma dayanarak sayım yapmışlardır. İstediklerini sese/telaffuza dayalı sayımda bulurlarsa buna da yönelmişlerdir.

3. Eskisiyle yenisiyle Müfessirler, Allah’u Teâlâ’nın Cehennemi vassfederken “**Üzerinde on dokuz vardır**” (Müddesir, 74/30) ayetiyle kastettiği, cehennemde görevli bekçi melekler olduğu konusunda icma etmişlerdir.²⁴ Bu ayetin ardından gelen ayetler de bunu açıklamıştır: “**Onu**

²² Dani, *el- Beyan*, s. 75.

²³ Hüseyin Naci, *Fitnetü’l-Karni’l-İşrin*,, s. 197.

²⁴ Nesefi (2/310) tefsirinde şöyle demektedir, Tisa’te Aşer: Yani onunla ilgilenen (19) melektir (Cumhura göre). Bu meleklerin bir sınıf melek olduğu da görüşlerin arasındadır.

Sakar'a sokacağım. Sakar'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin? (Geride bir şey) Komaz, bırakmaz (her şeyi yakıp yok eder). Durmadan deriler kavurur. Üzerinde ondokuz (muhafız) vardır. Biz cehennemın muhafızlarını hep melekler yaptık. Onların sayısını da inkâr edenler için bir sınav yaptık ki...” (Müddessir 74/26-31) Tahrim süresinde zikredilen ayet de bunu teyit eder: “Ey iman edenler kendinizi ve ailenizi, üzerinde katı, acımasız melekler olan, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyunuz...” (Tahrim, 66/6)

Reşat Halifenin bu nazariyesi üzerinde araştırma yapanlar, on dokuz sayısına bölünebilsin diye sayılar üzerinde çokça tahrifat yaptığını tespit etmişlerdir. İdris el-Kellak, “Ahir Zaman’ dergisinde yayınlanan sayı cetvelini incelediğim zaman verdiği sayıların çoğunun hatalı olduğunu ve elektronik hesaba aykırı olduğunu gördüm” demiştir.²⁵ Reşad Halife’nin Kur’an ayetlerinin ve harflerinin sayımında dikkatsiz olduğuna dair Mısır’da (**Ruz el-Yusuf 1985, s.26**) dergisinde çıkan şu örneği verebilirim;

1.Kur’an’ın ilk inen ayetlerin kelime sayısının “19” olduğunu savunmuştur.

أَقْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ {1} خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ {2} أَقْرَأَ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ {3} الَّذِي
عَلَّمَ بِالْقَلَمِ {4} عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَدْعُ {5}

2.Surelerden ilk indirilen Alak suresidir ve 19 ayetten oluşur.

Birinci iddiasında hatalıdır, ikinci iddiasında da isabetli davranmamıştır. Çünkü Alak Suresinin ilk beş ayetinin kelime sayısı yirmidir “19” değildir. Bu da ayette geçen (Mamen-lem) edatlarıyla beraber o kadardır. Harfi cerler ve atıf vavı sayılırsa bu sayı yirmi dört kelime olur.

Ayet sayısının “19” ayet olduğuna gelince, sadece Kufe ve Basra sayımına göre on dokuzdur, Mekki ve Medeni sayımda ise bu yirmi, Şami sayımda ise on sekizdir.²⁶ Reşat Halife bu sayımları göz önünde bulundurmamıştır.

²⁵ Sayılarda kutsallık yoktur, s. 26.

²⁶ Dani, *el-Beyan*, s. 270.

Araştırmacılar şunu da ifade etmişlerdir; Reşat Halife'nin nazariyesindeki çelişki ve zayıflık bir yana, "19" sayısını kutsayan ve kendine şiar edinen Bahailik inancının bozulanlığını yapmıştır.²⁷ Bazı araştırmacılar da Reşat Halife'nin Bahailik inancına saplandığı²⁸ ve peygamberlik iddiasına kadar işi vardırıldığını söylemektedirler.²⁹

Bazı araştırmacılar ise; Reşat Halife'nin nazariyesinin ilanıyla beraber okuyucuyu aldatmaya³⁰ ve saptırmaya³¹ başladığını bundan dolayı da Müseylemet'ül-Kezzab lakabını hak ettiğini ifade etmişlerdir. Nazariyesi de hiçkimsenin inanmadığı yalan ve iftira olarak nitelendirilmeyi hak etmiştir.

Kur'an'da Sayı Uyumu

Abdurrezak Nevfel, Kur'an'ı Kerim'deki sayı uyumunu dile getiren âlimlerdendir. Kur'an'ı araştırırken kelimeler arasında bazı sayı uyumları olduğunu tespit etmiştir. Bu durum, çalışmalarını derinleştirmesi sonucu Kur'an'daki icaz sırlarından birçok örnek keşfetmesine vesile olmuştur. Araştırmalarını bu bağlamda sürdürerek bu konuda "**Kur'an'da Sayı İcazı**" adını taşıyan ve üç kitaptan oluşan bir dizi kitap telif etmiştir.

Nevfel kitabın birinci bölümünde şöyle demektedir; "1959'da kaleme aldığım "**Din ve Dünya Açısından İslam**" kitabını telif etmeye başladığım zaman "**dünya**" ve "**ahiret**" kelimelerinin Kur'an'da aynı sayıda tekrar edildiğini gördüm. 1968 yılında "**Cinler Ve Melekler Âlemi**" kitabını yazmaya başladığımda "**cin**" ve "**melek**" kelimelerinin aynı sayıda olduğunu gördüm. Söz konusu eserlerde bu tarz kelimelere dikkat çekmişim.

Ben sayı uyumunun, Kur'an'ın tamamını kapsadığını düşünememişim. Her araştırdığımda hayrete düştüm. Hem

²⁷ Hüseyin Naci, *Fitnetü'l-Karni'l-İşrin*, s. 2-22.

²⁸ Fadl Hüseyin Abbas, *İcaz'ul-Kur'an'il-Kerim*, s. 353; Halidi, *el-Beyan*, s. 369.

²⁹ *el-Beyan*, s. 371.

³⁰ A.g.e, s. 356.

³¹ Naci Hüseyin, *Fitnetü'l-Karni'l-İşrin*, s. 14.

de ne hayret! Çünkü mucizevî bir şekilde sayı benzerliği ve tekrar eden rakamlar gördüm. Araştırma konusu olan bütün mevzularda bir tenasüp bir ölçü olduğunu gördüm. Bu uyum birbirine benzeyen veya zıtlaşan kavramlar arasında da görülmektedir. Bu ne mucize! Bu hiçbir araştırmacının inkâr edemeyeceği bilakis mutlak bir imanla inanması gereken bir durumdur. Çünkü bu Kur'an, Allah'ın son peygamberine ve insanlığa gönderdiği vahiy mahsulü ve beşer aklının fevkinde bir kitaptır. İnsanlar bu icaz şeklini de görsünler diye bu icaz çeşidinin dünyanın birçok noktasına yayılması gerektiğini düşünüyorum. Rabbim beni buna muvaffak ettiği içinde ona hamd ve senalar olsun demektedir.³²

Bunları söyledikten sonra bununla ilgili onlarca örnekler vermiştir.³³ Bunlardan üç tanesini nakledeceğim:

Dünya – Ahiret: Her biri (115) defa tekrar edilir.

Melek – Şeytan: Her biri (88) defa tekrar edilir.

Hayat – Ölüm: Her biri (145) defa tekrar edilir.

Müellif konuyla ilgili bu bölümü şöyle kapatmıştır, “Yaptığımız çalışmalar neticesinde Ku’ran’da bulunan birçok icaz yollarından birisini ortaya koyuyoruz. Kur’an’da sayılarla ilgili bir denge ve ölçü olduğunu görüyoruz. Bu icaz bir yönüyle diğerlerinden farklıdır. Tefsir ve te’vile dayanan birçok düşünce ve görüş ortaya çıkabilir. Ancak sayı icazı sayılara dayanmaktadır ve sayılar kesinlik ifade ederler. Sayıların sonucu her zaman katidir, tefsire ve te’vile açık değildir” demektedir.³⁴

Nevfel, söz konusu kitabında aynı yönde bir bölüm daha sunduktan sonra onlarca yeni örnekler vermiş ve sonuna şunu eklemiştir. “Kur’an’ın bütün konularında ve lafızlarında inanılmaz bir ölçü ve uyum vardır. Bu da şunu kesin olarak ifade etmektedir; Ku’ran Allah’ın vahyidir. Ne Resulullah’ın -ki ümmi bir insandı- ne kendi dönemindeki âlimlerin, ne de bütün dünya âlimleri (bütün asırdakilerde dâhil olmak üzere) toplansalar Kur’an’da mevcut olan bu

³² *el -İcazu'l-Adedi Fi'l-Kur'an'il-Kerim*, s. 10-11.

³³ a.g.e s. 15-19-25.

³⁴ *el -İcazu'l-Adedi Fi'l- Kur'an'il-Kerim*, s. 109.

uyumu ve i'cazı sağlamaları mümkün değildir.³⁵

Bu konuda aynı üslupla üçüncü bir bölüm daha yazıp bölüm sonunda şunu belirtmiştir: “Kur'an'ın sayısal i'cazı insanları kendisiyle Allah'a çağıracağımız bir alandır. Çünkü bu vahy edene ve vahy edilene bir delildir. Aynı zamanda bu asır gençlerinin anlayabileceği tarzda bir i'cazdır. Bu asır, sayıların ve matematiksel işlemlerin asrıdır. Her araştırmacı Kur'an'ın konularında, lafızlarında veya harflerinde sayısal i'cazın değişik şekillerini bulacaktır. Bununla beraber insanlara sunulacak, Hz. Peygamber'in haklılığını ispatlayacak deliller bulacaktır.

Kur'an'ı bu inkişaf, Kur'an İ'cazı üzerinde araştırma yapanların ihtimamları ve itinalarıyla geliştirdi. Dr. Fadıl el-Samirai, **(et-Ta'biri'l-Kur'ani)** adlı kitabında Abdurrazzak Nevfel'in görüşlerinin özetini zikrettikten sonra şunu ifade etmiştir: “Allah'ın kitabında geçen seni hayrete düşürecek diğer sayı uyumlarını görmüyor musun? Hiçbir lafzın abes, hesapsız konulduğunu göremezsin. Bilakis ince bir hesap ve dikkatle konulduğunu görürsün” demektedir.³⁶

Dr. Salih Halidi, Nevfel hakkında şöyle diyor. “Bu konuda en hayırlı konuşandır. **“Kur'an'da Sayı İcazı”** adlı kitabını üç bölümden oluşturarak onda güzel ve isabetli sayısal örnekler sundu. Aynı konuda **“Kur'an'ı Kerim'de Rakamların Mucizesi”** adlı eserinde telif etmiştir. Her ne kadar Kur'an'daki bu sayı uyumunun, sayı i'cazı olarak kabul edilmesinde onun gibi düşünmesek de, Nevfel'in konuyla ilgili yapmış olduğu hesaplamaların, verdiği rakamların çoğu doğrudur ve neticeleri güzeldir.³⁷

“Kemal'ul-İ'caz Fi'l-Kur'an'il-Kerim” Kitabı Ve “19” Nazariyesinin Kur'an Bölümlerine Uygulanması

“Kemal'ul-İ'caz fi'l-Kur'an'il-Kerim” kitabı Prof. Dr. Adil Kemal Cemil³⁸ tarafından yazılan ve 2001 yılında Bağ-

³⁵ a.g.e, s.173.

³⁶ el- Ta'bir'ul-Kur'ani, s. 15.

³⁷ el-Beyan, s. 356.

³⁸ Yazar kitabın son kısmında yer alan özgeçmişinde, 1936 yılında Bağdat'ta doğduğu, Biyokimya dalında Lidz Üniversitesinden doktora unvanına sahibi olduğu, Bağdat Fen Bilimleri fakültesinde öğretim görevlisi

dat'ta basılan bir kitaptır. Kitap 150 sahife olup beş ana bölümden oluşmaktadır.

1- **Giriş:** Bu bölümde Kur'an fasılalarından, kitabın te'lif amacından ve daha önceki çalışmalardan bahsetmiştir. (s.1-16)

2- **Birinci Bölüm:** Sonu (vav-nun ve ya-nun) ile biten ayetler ve "19" rakamına tatbiki. (s.18-93)

3- **İkinci Bölüm:** Sonu tenvinli (fetha) elif ile biten ayetler ve "19" nazariyesine tatbiki. (s.95-123)

4- **Üçüncü Bölüm:** Sonu elifi maksure ile biten kelimeler ve "19" nazariyesine tatbiki. (s.124-137)

5- **"19" sayısı semavidir.** Her üç takvimin (Miladi, Hicri, Yahudi) "19" rakamına dayandırılarak oluşturulduğunu anlattığı bölüm.

Giriş Bölümü

Müellif kitabının bu bölümde küçükbaşlıklar oluşturmuştur. Birinci başlık **"Kur'an'ın vasıfları"** ile ilgilidir. Bölümde bu konuda asıl kaynak olmamasına rağmen, Ma'rri'nin **"Risalet'ül Gufran"** adlı risalesinden delil nakletmiştir.³⁹

İkinci başlık **"Kur'an'da fasıla düzeni"** ile ilgilidir. Bu bölümde Seyyid Kutup'tan ve Fadıl el-Semarai'den deliller aktarmıştır. Ardından da **"Kur'an'da ana fasılalar"** adında bir başlık oluşturmuştur. Bununla ilgili şöyle demektedir; "fasıla düzeninden kasıt, ayet sonlarında gelen kelimelerin uyumudur. Bu uyumla ilgili daha önce Seyyid Kutub'un **"Kur'an'da Edebi Tasvir"**⁴⁰ adlı kitabında işlediğini söylemektedir.

Biz burada kitapta geçen ayrıntılar üzerinde çokça durup, tartışmak istemiyoruz. Asıl üzerinde durmak istediğimiz mevzu "19" sayısının ayet sonlarına (fasılalara) uygulanma-

olduğu, kendi ihtisas alanında birçok araştırma ve eseri olduğunu ifade etmiştir.

³⁹ *Kemalü'l-İcaz*, s. 1.

⁴⁰ a.g.e s. 3.

sıdır. Başta okuyucuya şunu hatırlatmak gereklidir. **“Ku’ran fasıla ilmi”** kültürümüzde yeni bir ilim değildir. Eskiden beri Usül kitaplarımızda yer alan bir konudur. Zerkeşi (Ö.H.794) **“el-Burhan fi-Ulum’il Kur’an”** adlı kitabında bu konuyu zikretmiştir. Bu meseleyi **“fasıla ve ayet başlarının bilinmesi”** başlığı altında üçüncü tür olarak yaklaşık 50 sayfada incelemiştir.⁴¹Suyuti’de (Ö.H.911) **“el-İtkan fi- Ulum’il Kuran”** adlı kitabında yaklaşık 25 sayfada **“ayet fasılaları”** başlığı altında bu konu üzerinde durmuştur.⁴²Taşköprü Zade (ö.968) bu konuyu **“İlm’u-Ma’rifetü Favasil’il-Eyj”** ismiyle isimlendirmiştir.⁴³

Ayet fasılaları hakkında çağdaş yazarlardan Muhammed el-Hesnevi **“el-Fasilet’ü fi’l-Kur’an”** adında bir kitap yazmıştır. Kitabında tarihi, luğavi ve sanatsal yönden fasıllarla ilgili her konuyu derinlemesine ele almıştır. Kitabın hacmi yaklaşık olarak 432 sayfadır. Anlaşılan **Kemalu’l-İ’caz** kitabının müellifi bu kaynaklara bakmamış. Keşke bu konuda sadece bir eseri göz ardı etmiş olsaydı. Fakat iş bundan da öte kitabın amacı ve ulaşmak istediği hedefle ilgilidir.

Müellif kitabın gayesini şu şekilde izah ediyor. “Bu kitabın temel amacı, Kur’an’da zahirde görünmeyip ayetlerin fasılalarında gizli olan i’cazı ortaya çıkarmaktır. Bu i’caz çeşidinin, belağattan, fesahatten, dilsel veya sanatsal uyumdan geri kalır tarafı yoktur. İ’caz Kur’an’da -yukarıda bahsettiğimiz üç temel fasılayı içerir- ki bu üç fasılayı oluşturan her biri bölümün bittiği ayetler “19” sayısının katlarıyla uyumludur.⁴⁴

Müellif daha önce bu konuyla ilgili yaptığı çalışmalarda Reşat Halife, Abdurezzak Nevfel ve Dr. Fadıl Samirai’nin yaptığı çalışmalara atıfta bulunmuştur. Burada Reşat Halife’nin söylediğini aktarmakla yetinmektedir: Reşat Halife (1983), **“Üzerinde on dokuz vardır”** (Müddesir, 74/30) ayetine dayanarak “19” sayısını ve katlarını içeren bir çok sayım yapmak

⁴¹ *el-Burhan*, I. 53-101.

⁴² *el-İtkan*, III. 290-315.

⁴³ *Miftahu’s-Saadet*, II. 469.

⁴⁴ *Kemalu’l-İ’caz*, s. 12.

suretiyle “**Mucizet'ül-Kur'an'il-Kerim**” adındaki kitabında ve bilgisayarla yaptığı hesaplamalarda Kur'an'da müthiş bir sayısal düzenin var olduğunu ve Kur'an'ı Kerim'de elle tutulabilecek maddi bir mucize keşfettiğini açıklamıştır.

Bu nazariyeye çerçevesinde yapılan tartışmaları, yazılan reddiyeleri, yapılan eleştirileri ve ardındaki gizli hedefi bilmezmiş gibi, Müellifimiz daha kitabının başında buzağısını Reşat Halife'nin arabasına bağlamış, onun yürüdüğü yol-da yürümüş, onun nazariyesini kitabına temel edinmiştir.

Ben bu kitapta ele alınanları değerlendirirken Reşat Halife'nin nazariyesine yöneltilen eleştirilerden hareket etmiyorum, bilakis kitabın ihtiva ettiği başlıklar, temel dayanağını ve bu nazariyeyi Kur'an fasıllarına tatbik ederken dikkate aldığı deliller ve çabalar çerçevesinde eleştiriyorum.

Nazariyenin Kur'an Fasıllarına Tatbiki

“**Kemal'ul-İcaz**” kitabının büyük bir bölümü “19” nazariyesinin Kur'an fasıllarına tatbiki ile ilgilidir. Bu bölüm (s.18-137) üç fasılayı kapsamaktadır:

- 1.Vav-nun, Ye- Nun fasılları:
- 2.Sonu Tenvinli elif İle biten fasıllar.
3. Elifi Maksure ile biten fasıllar.

Müellif yukarıda sayılan fasıllarla ilgili olarak bu fasılların toplamının “19”a bölünebildiğini iddia etmektedir. Vav-Nun, Ye-Nun fasılları Kur'an'da en çok kullanılan fasıllardır. Bu ayetlerin çarpımından tam sayı elde edildiğini iddia etmektedir ($19 \times 145 = 2755$).⁴⁵

Sonu tenvinli elif ile biten kelimeler ise Kur'an'da Vav-Nun, Ye-Nun fasıllarından sonra sayı açısından ikinci sıradadır. Aynı şekilde bu sayının “19” ile çarpımından tam sayı elde edilir ($19 \times 48 = 912$).⁴⁶

Sonu elifi maksure ile biten kelimelerin bulunduğu ayetlerde Kur'an'da sayısal açıdan üçüncü sıradadır. Aynı şekilde bu rakamın “19” ile çarpımından tam sayı elde edilir

⁴⁵ *Kemalu'l-İcaz* s. 18.

⁴⁶ a.g.e s. 95.

(12X19=228).⁴⁷

Kitabın Müellifi Kur'an'daki düzenin ayet fasılları "19" sayısına bölünebilecek şekilde ayarlandığını savunmaktadır. Kur'an'ın tertibi şu hususlar bakımından bunun üzerine mebnidir:⁴⁸

1. Bazı Mekki ayetlerin Medeni surelere izafe edilmesi, bazı Medeni ayetlerin Mekki surelere izafe edilmesi.
2. Fasılalarda değişiklik.
3. Ayetlerde ve sonlarında tekrarlar.

Ayetlerin Mekki veya Medeni olarak izafe edilmesi meselesi surelerin Mekki -hicretten önce nazil olan- ve medeni -hicretten sonra nazil olan- olarak ayrılması esasına dayanır. Bazı sureler var ki nüzülü Mekke'de tamamlanmadığı için Medine'de devam etmiştir. Bundan dolayı Mekki surelerin içinde Medeni, Medeni surelerin içinde Mekki ayetler bulunabilir. Fakat esas olan Surelerin Kur'an'daki tertibidir ki o da Sahabelerin Hz. Peygamberin okumasından işittiklerine dayanır. Tefsir âlimleri Kur'an surelerinin bu yönden sayılarını belirlemede ihtilaf etmişlerdir.⁴⁹ Müellifin iddia ettiği gibi bu ayetler sırf fasılalar "19" sayısına bölünebilmesi için bu şekilde ekleme veya çıkarmalar yapıldığını ispatlamaz. Yazar bu olayı anlatırken - ilave Mekki ayetler, ilave Medeni ayetler- ifadelerini kullanmakla doğru bir iş yapmamıştır.

Ayet fasıllarının "19" sayısına bölünebilmesi için değiştirildiği iddiası ile ilgili birçok örnek vermektedir. Bu örneklerden birisi, "وَاللَّهُ مُجِيبٌ بِرُكُوفِينَ" (Bakara, 2/19) ayetiyle, Al-i İmran suresinde geçen, "إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُجِيبٌ" (Al-i İmran 3/120) ayetidir. Müellif ayetteki değişikliğin (ye-nun) fasılasına riayet olsun diye yapıldığını iddia etmektedir. Bu fasıla bu şekilde değiştirilmeseydi (ye-nun) fasıllarının "19" sayısına bölünebilirliği kalmazdı.⁵⁰

Âlimler Kur'an'daki düzenin ayet sonlarındaki uyuma dayandığını tespit etmişlerdir. Ayet sonlarındaki ses uyumunun gerçekleşmesi için belirli bir tarzda gelen birçok ör-

⁴⁷ a.g.e s. 124.

⁴⁸ a.g.e s. 25-46-65-81-102-106-115-120.

⁴⁹ Suyuti, *el-İtkan*, I. 30-37.

⁵⁰ *Kemalu'l-İcaz*, s. 26-27.

nek zikretmişlerdir. Bu uyumun sebebi dinleyicilerin ruhlarında etki oluşturmaktır.⁵¹ Yoksa hayali herhangi bir rakamı muhafaza etmek için değildir.

Ayetlerin sonlarının “19” rakamına uyum sağlayabilmesi için ayetlerin tekrar edilmesine gelince; bu hususla ilgili verdiği örneklerden birisi Mürselat suresinde, 10 defa tekrar edilen “وَيَلِّ يَوْمَئِذٍ الْكٰفِرِيْنَ” (Mürselat, 77/15) ayetidir. Müellif bu tekrarın gerekçesini (ye-nun) fasılasındaki sayı uyumunu muhafaza etmek olduğunu belirtir.⁵² Ancak cumhur müfessirlerine göre Kur'an'daki bu tarz tekrarların birçok hikmeti vardır. Müfessirlerin büyük bir kısmı bu tekrarın manevi bir hususu zihinlere yerleştirmek olduğunu ifade etmişlerdir. “Kur'an'da tekrar eden her ayetin ve kıssanın yeni bir mana ve ibret ihtiva ettiğini” söylemişlerdir.⁵³

Müellifin bu üç fasılayı “19” nazariyesine tatbiki ile ilgili sözlerini okurken, onun ulaştığı neticeleri kabul etmemiz konusunda bizi tereddüde sevk eden hatta onu reddetmemizi sağlayacak birçok noktaya ulaştık. Bu konuda elde ettiğimiz hususlar:

1. Bugün elimizde mevcut bulunan basılı Kur'an'lardaki ayet fasıllarının tespiti Kûfe sayımına göredir. Kûfe sayımı, beş sayımdan sadece birisidir. Birinci bölümde değindiğimiz gibi, bu sayımların birbirlerine üstünlükleri yoktur. Kûfe'lilerin saymayıpta sayımdan düşürdükleri ve aynı zamanda bu sayımda tek kaldıkları ayetlere şu örnekleri verebiliriz:

a- “مَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ” (Araf, 7/29): Kûfe' liler ayet olarak saymışlardır diğerleri ayet olarak saymamışlardır.⁵⁴

b- “إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ” (Enam, 6/78): Kûfeliler ayet olarak saymışlardır diğerleri ayet olarak saymamışlardır.⁵⁵

c- “لَا سَوْفَ تَعْلَمُونَ” (Şuara, 26/49): Kûfe'liler saymamıştır, diğerleri saymıştır.⁵⁶

⁵¹ Suyuti, *Mü'terkü'l-Ekran*, I. 26-31.

⁵² *Kemal'ul-İcaz*, s. 82.

⁵³ Nursi, *el-Mucizet'ül-Kur'aniyye*, ss-. 180.

⁵⁴ Dani, *el-Beyan*, s. 155.

⁵⁵ a.g.e. s. 160.

⁵⁶ a.g.e. s. 196.

d-“فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ” (Zümer, 39/3): Kûfe'liler saymamıştır, diğerleri ayet olarak⁵⁷ saymıştır.

e-“قَالَ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي” (Zümer, 39/14): Kûfe'liler saymıştır, diğerleri saymamıştır.⁵⁸

f-“فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ” (Zümer, 39/39): Kûfe'liler saymıştır, diğerleri saymamıştır.⁵⁹

Kur'an'daki ayet fasılaları ile ilgili ihtilaf, sayı icazını - Kûfe sayımına göre gerçekleşir- tezini kabul etmeye izin vermemektedir. Çünkü buna benzer ayet sayımı ile ilgi onlarca ihtilaf vardır. Aynı şekilde başkalarının sayımına göre de gerçekleşmez. Kitabın Müellifi bu tehlikeli noktanın araştırmasının sonucuna yapacağı etkiye dikkat etmemiştir.

2. Müellif tezini üzerine bina ettiği üç fasıladan herhangi birinden bahsederken sayımın üzerine kurulduğu belirgin bir temele dayandırmamıştır. Sonu (ye-nun) ile biten birçok ayeti saymamıştır. Bu kelimelerdeki (nun) cemi müzekker salimdeki (nun) değil, kök harflerindeki (nun) dur. Misal olarak; “أُمِّيْنَ” (Bakara, 2/168), “أُمِّيْنَ” (Neml, 27/79), “مَعِين” (Saffet, 37/45), “أُمِّيْنَ” (sebe', 34/14), “عَنْ أَيْمِين” (Nahl, 16/48), “مَكِين” (Tekvir, 81/20), “أُمِّيْنَ” (Sebe, 34/14), “أَلْجَبِينَ” (Saffet, 37/103) vb. örnekler verilebilir. Aynı şekilde sunu (vav-nun) olan fasılalardan da birçoğunu saymamıştır. Bunlara da şu örnekleri vermek mümkündür. “فَيَكُونُ” (Al-i İmran, 3/49), “أَلْمَجْنُونُ” (Şuara, 26/27), “وَأَلْهَارُونَ” (Bakara, 2/248), “مِنَ الْعَيْنُونَ” (Yasin, 36/34), “أَلْمَشْحُونُ” (Şuara, 26/119), “مَكُونُونَ” (Tur, 52/24), “أَلْبَطُونُ” (Saffet, 37/66) vb. ayetleri örnek olarak verebiliriz.

Sonu cemi müzekker salim (ye-nun; vav-nun) ile biten kelimeler ile kelimenin aslından olan (ye-nun; vav-nun) arasında ayırım yapma gerekçesini anlayabilmiş değilim. Fakat sayıya katmadığı fasılalarla saydığı fasılalar iç içedir. Bunların tümü ayetlerin sonlarındaki ses uyumunu gerçekleştirmede müşterektir. Aynı şeyler sonu tenvinli elif veya elifi maksure ile biten kelimelerde de söz konusudur.

⁵⁷ Kemalu'l-İcaz, s. 45-77.

⁵⁸ İbni-Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XIX. 282.

⁵⁹ a.g.e. s. XIX. 299.

3. Her ne kadar müellif ayet sayımında bir yol takip etmiş olsa da açık bir esasa göre yapmamıştır. Kitabı okuyan kimse yazarın sehven veya kasten bazı ayetleri saymadığını görür. Çünkü saymadığı ayetleri saysa, teorisini üzerine inşa ettiği (19) nazariyesi çökecektir. Misal olarak **الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ** **وَعَنِ الْيَمِينِ** (Hicr, 15/91) ayetinde geçen “idin” kelimesi, **عَنِ الشَّمَالِ** (Mearic, 70/37) ayetindeki “عزین” kelimesi cemi müzekker salim olduğu halde saymamıştır. Her iki kelimedede (vav-nun) ile cemi olurlar. (عزون) kelimesi, (عزة) in çoğuludur, “topluluk” manasındadır. Yine aynı şekilde (عضون) kelimesi (عضة) çoğuludur. Her ikisi de cemi müzekker salime tabidir.

Müellifi (عزون - عزين) kelimelerini (ya-nun) fasıllarına dâhil etmekten alıkoyan bir tuhafılık varsa, peki Mü'min suresi 14. ayetinde geçen **وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ**)⁶⁰ ayetindeki (الكافرون) fasılasını saymaktan alıkoyan şey nedir? Bu ayet sayım ehlinin ihtilaf etmediği bir kelimedir ve sayım yaparken baz aldığı Kur'an'da vardır. Sonu (vav-nun) ile biten fasıllara dâhil etmemektedir. Çünkü saydığı takdirde “19” bölünebilirliğini kaybetmektedir.

Aynı şekilde “elifi maksure ile biten Taha ve Necm surelerindeki ayetlerle ilgilide aynı şeyi yapmıştır. Taha suresinde geçen “الْعَلَى” (Taha, 20/4), “وَلَا يَنْسَى” (Taha, 20/52), “الْكِبْرَى” (Taha, 20/23), “وَأَخْفَى” (Taha, 20/7), kelimeleri ile Necm suresinde geçen “بِالْحُسْنَى” (Necm, 53/52) kelimelerini saymıştır.⁶¹ Ardından sayıyı tutturamadığı için daksille sildi yerlerini de boş bıraktı ve sildikten sonra kalan fasılların toplamına uygun olarak rakamları değiştirdi.

Okuyucu bu işin hikmetini kendi kendine soruyor ve sebebini aynı sayfada buluyor. Benim anladığım, müellif Talak ve Mearic surelerindeki maksure (elif-i maksure) fasıllarını zikretmeyi atlamıştır. Toplamada beş fasıladır. Bu fasılları içeren küçük bir kâğıt yapıştırmak suretiyle 133. sayfaya bunları eklemiştir. Böylece elifi maksure ile biten ayet fasılları beş artarak “19” sayısına bölünme özelliğini kay-

⁶⁰ *Kemalu'l-İcaz*, s. 70.

⁶¹ a.g.e s. 137-133.

betmiştir. Müellif sayı “19” sayısına bölünebilsin diye Taha ve Necm surelerinden beş fasılayı kaldırmıştır.

Daha ilginç olanı Müellif, Taha ve Necm Surelerindeki saymadığı bu kelimelerin benzerini diğer surelerde saymıştır. Necm Suresinde sayılmayıp kaldırılan “بِالْحُسْنَى” (Necm, 53/52) fasılasını Müellif, Leyl Suresinde iki defa saymıştır. Taha Suresinde sayılmayıp kaldırılan “الْكُبْرَى” (Taha, 20/23), fasılasını Müellif, Naziat Suresinde iki defa saymıştır.⁶²

Eğer sayıların dili içtihadı ve yorumu kabul etmez ise, Kitabın üzerine bina edildiği ana düşünce olan -Kur’an fası-lalarının toplamı “19” sayısına bölünebilir- düşüncesinin geçerliliği yoktur. Bu sahih bir temel üzerine bina edilmeyen bir tevehhümden ibarettir. Aynı zamanda “19” nazariyesinin çürütülmesi, gün geçtikçe parlaklığı artan, açığa çıkan ve uydurulmuş şüpheli sözlerin ardına düşmeye ihtiyaç duymayan Kur’an’ın icazından bir şey eksiltmez.

“19” Rakamı Kutsal Bir Rakamdır

Müellif, okuyucuya bu sayının “19” Kur’an düzeninin temelini oluşturduğu gibi, Kâinatın üzerine inşa edildiği temel de oluşturur diyebilmek için kitabını bu başlıkla bitirmiştir. Müellif bu düşünceyi, Reşat Halife’nin “19” sayısı ile ilgili nazariyesine yeni bir ilave olarak kabul etmektedir. Bu konuda şöyle demektedir. “Reşat halife (1983) “**Mucizet’ül Kur’an’il-Kerim**” adlı kitabında Müddesir Suresi 30. ayetine istinaden, Kur’an’da müthiş bir hesap düzeninin olduğunu, aynı zamanda “19” ve katlarının sayılması sonucunda Kur’an’da maddi bir mucizenin varlığını keşfettiğinden beri “19” sayısına “Kur’an’ın Sabiti/Değişmeyi” adını vermiştir. İlmî araştırmalar üç gök-güneş, dünya ve ay- cisminin hareketlerinin birbirine bağlı olduğunu ispatlamıştır. Bu hareketler insanın eskiden beri zamanı saymak için kullandığı takvimin temelini oluşturan doğa cisimleridir. “19” sayısı sadece Kur’an’ın sabiti (değişmeyi) değil, aynı zamanda semavi bir sayıdır. Bunda da bir gariplikte yoktur. Çünkü

⁶² a.g.e. s. 136.

Kur'an aslında baştan sona kadar semavi bir kitaptır.⁶³

Müellif daha sonra Kur'an'ın nüzulüne dair birkaç ayet zikrettikten sonra “üç semavi öge olan yer, güneş, ay ve aralarındaki hareketler, bunları dayanak olarak kabul eden takvimler ve “19” sayısı ile alakası” bu sayının semavi olduğunu gösterir dedi.⁶⁴

Müellif takvimden ve dayandığı esaslardan, kameri ay ve güneş yılından bahsettikten sonra, Meton döngüsünden geçiş yapmıştır. Meton⁶⁵ döngüsüne göre 19 güneş yılı 235 Kameri ay yaptığını söylemektedir. Her bir yeni güneş döngüsünde, yılın aynı günlerinde Ay'ın görünümü değişmez. Bu döngünün Yahudiler sürgünden sonra Filistin'e döndükleri zaman kullanıldığı gibi, Babiller ve Asurlular tarafından da bilindiğinde işaret etmiştir. Aynı şekilde büyük ölçüde Hıristiyanlar tarafından da kullanılmıştır. Hıristiyanlar bu sayıya altın sayı ismini vermişlerdir. Araplarda İslam'dan önce ve İslam'dan sonra kısa bir müddet kullanmışlardır.

Yazarın açıklamalarından Arapların İslamdan önce ve sonra Meton döngüsünün nasıl kullandıkları açık değildir. Fakat Müellif sözüne devam ederek Yahudi, İbrani ve Miladi (Mesihî) takvimlerden bahsetmiştir. Ardından sözü Hicri ve İslami takvime getirmiştir. Üç Semavi dinin müntesipleri-her ne kadar Hıristiyanlar iş hayatlarında güneş takvimini kullansalar da- dini günlerin tespitinde ay takvimini kullandıklarını söylemiştir.

Müellif üç takvimlerden, güneş ve ay gününün uzunluğundan, Güneş yılı ile Kameri yıl arasındaki alakadan bahsettikten sonra şu neticeye ulaşır: “İbrani, Hicri ve Miladi takvimler üzerine yapılan çalışmalardan açıkça anlaşılıyor

⁶³ *Kemalu'l-İcaz*, s. 141.

⁶⁴ a.g.e. s. 142- 147.

⁶⁵ Adını Atinalı Meton' dan alan 19 güneş yılının 235 Ay döngüsüne (iki ardışık yeni Ay arasında geçen süre) veya 254 sidereal Ay döngüsüne (sabit bir yıldız konumuna bağlantılı olarak Ay'ın aynı konumu tekrar almasına kadar geçen süre) eşit olduğu döngüdür. Meton döngüsü güneş yılıyla lunar ay arasındaki ilişkiyi tanımlar. Yunan gök bilimci Meton Atina'daki Akropolis'in yakınlarında bulunan Pnyx (Piniks) tepesinde M.Ö. 432 yılında yaptığı gözlemlerinin sonuçlarından yola çıkarak daha sonra Meton döngüsü olarak adlandırılan hesaplamaları yapmıştır.

ki, Yahudiler takvimlerinde hicri takvime tabi oluyorlar. Aynı şekilde İbrani yılının oluşturan aylarda Kameri aylardır. Kameri aylar ile Güneş yılları arasındaki uyum ancak 19 güneş yılının olmasıyla gerçekleşir. Miladi takvim içinde aynı şey söz konusudur. Aynı şekilde Hıristiyan din adamları Paskalya bayramının zamanını Nisan veya Martta gerçekleşen ayın hilalini görmeye tespit ederler. Her “19” yılda aynı şey tekrar eder. Buradan Hicri takvim ve semavi bir sayı olarak, “19” sayısının önemi ortaya çıkar. Müellifin “Meton” döngüsüyle ilgili söyledikleri ile ilgili bir açıklama yapmayacağım. Bu konuda sözü işin ehli Astronomi bilginlerine bırakıyorum. Fakat üç takvim arasında bağ kurma çabası, Yahudilerin hicri takvime tabi oldukları iddiası ve Miladi takvim ile ilgili söyledikleri üzerinde duracağım. Çeşitli din mensuplarının yada çok sayıda milletin, zamanı belirlemede ve takvimi bina etmede güneşin ve ayın hareketlerini baz almaları, onların Hicri veya İslami takvime tabi olduklarını söylemeye yeterli değildir. Güneş ve ayın gözlenmesi bütün zaman ve mekânlarda herkese mutad olan şeydir. Zamanı ve takvimi belirlemede insanın bunların (güneş-ay) yerine kullanacağı başka bir şeyde yoktur.

Tarihin şahitliği ve acı gerçekler üç takvime tabi olanlar arasındaki bu gibi, ılımlı insani bakışa müsamaha göstermez. Hepsisi zamanı belirlerken güneşe ve aya baksalar da, bu aynı takvime tabi oldukları anlamına gelmez.

Hicri takvim ile “19” sayısı arasında bağ kurma çabasının tarihte hiçbir dayanağı yoktur. Gerçekle de hiçbir alakası yoktur. Her “19” güneş yılında bir, ayın konumlarının tekrarlanması doğru olsa bile, “19” sayısının ne “semavi bir sayı” ne de “Kur’an’i bir sayı” olduğunu söylemek için yeterli değildir. “19” sayısı ile ilgili bu abartı ve lüzumsuz çaba sanki aynı merkezden yönlendirilen bir husustur.

“**Kemal’ül-İ’caz fi’l-Kur’an’il Kerim**” adlı kitapta değerlendirmeye değer başka hususlar var olmasına rağmen, konu makul olan hacmin dışına çıkmaması için, bu hususların en tehlikelisi olan temel konuyu değerlendirmekle yetindim.

Allah hakkı söyler ve doğru yola iletir.

Sonuç

Okuyucunun bu sözde bana katılacağını düşünüyorum. Bir yönüyle sayı icazı hakikattir. Diğer yönüyle, ise tevehhüm veya bir kurgu olduğudur. Kur'an'da mevcut aynı sayıda zıt anlamlı kelimelerin olduğu inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Bu da Hz. Peygamberin Kur'an'ı vahiy yoluyla aldığı'nın bir ifadesidir. Diğer delillerle beraber âlimlerin bahsetmiş olduğu bu çeşit sayı i'cazı (adı ister icaz ister peygamberin doğruluğuna delil olsun) kibirlilik taslayan kimse'nin dışında hiçbir kişinin inkâr edemeyeceği bir hakikattir.

“19” sayısına bağlı icaza gelince kurgu ve aslı olmayan bir iddiadan ibarettir. Bu konuda söz söyleyenler; amacı Kur'an'ın icazını ortaya koymak olmayan eğri-büğrü yollar tutan, bunu ispatlamak için birçok tahrifat yapan insanlardır. Amaçları bu sayıya sihirli bir anlam yüklemektir. İslam bilginleri bu nazariye ile Bahailik arasında bir ilişkinin olduğunu söylemişlerdir.

“**Kemalu'l İcaz fi'l-Kur'an'il Kerim**” kitabına gelince, yazarının iyi niyetli olmadığını düşündürecek herhangi bir şey yoktur. Ancak Reşat Halifenin nazariyesini kaynak aldığı için haktan saptığını gördüm. Kitapta tartışmaya açık birçok nokta olmasına rağmen amacım okuyucuya bu kitabın dayanaklarının zayıflığını ve Müellifin tuttuğu yolun çelişkili olduğunu göstermektir. Gaye ne kadar değerli olursa olsun ilmi araştırma, prensiplerinin dışına çıkmayı kabul etmez.

Kaynakça

- Kellak, İdris, *Leyse Fi'l İslami-Takdisu'l-Erkam*, Musul, 1980.
- Endrabi, Ahmed b. Ali Ebi Ömer, *el-İdah Fil-Kıraat*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (sayı 1350).
- İbnul Cevzi, Ebu'l Ferac Abdurrahman b. Ali, *Fünun'ul-Efnan Fi Acaibi Ulum'il-Kuran* (thk. Dr. Reşid Abdurrahman el-Abidi), Irak, 1988.
- Hüseyin Naci, Muhammed Muhyiddin, “*Fitnetü'l-Karn'il-İşrin*” Kuveyt 1985.
- Halidi, Salahaddin Abdulfettah, “*el-Beyan Fi İcaz'il- Kuran*”

- Dar'ul Ammar, Amman 1992.
- Dani, Ebu Amr Osman ibni Said, *el-Beyan Fi Addi-Eyil-Kuran* (thk. Dr. Ğanim Kaduri Hamd, Kuveyt 1994).
- İbn Ebi Davud, Abdurrahman b. Süleyman, *Kitab'ul-Mesahif* (thk. Eşir Cefri) Matbaatu'l-Rahmaniye, Mısır, 1936.
- Halife, Reşat, "Reşat Halife İle Röportaj" Mısır, Ruzu'l Yusuf Dergisinde Yayınlanmış, 1980.
- Suyuti, Abdurrahman b. Ebi Bekr, "el-İtkan Fi Ulum'il-Kuran" (thk. Muhammed Ebul-Fadl İbrahim, Kahire 1967).
- Suyuti, "Mu'terek'ül-Ekran Fi-İ'cazil-Kuran" Daru'l-Kutubi el-İlmiyye Beyrut, 1988.
- Adil Kemal Cemil, "Kemalu'l-İ'caz Fil-Kuran'il-Kerim", Divan matbaası, Bağdat, 2001.
- Nevfel, Abdurrezzak, "el İ'cazu'l-Adedi Fil Kuran'il-Kerim", Ş'ab Matbaası, Kahire, 1975.
- Samirai, Fadl Salih, "el-Ta'biril-Kur'ani" Menşurat Beytil Hikme, Bağdat, 1988.
- Dr. Fadl Abbas, Sena' Fadl Abbas, "İcaz el-Kuran'il Kerim" Daru'l Furkan, Amman, 1991.
- Hesnevi, Muhammed, "el-Fasiletü Fil-Kuran", Daru'l Ammar, Amman.
- Dr. Muhsin Abdulhamid, "Hakikatü'l-Babiye ve'l- Bahaiyye, Bağdat, 1980.
- İbn-Manzur, Muhammed b. Mükrem, "Lisanu'l-Arab", Bolak Baskısı.
- İbnu Nedim, Muhammed b. İshak, "el- Fihrist" (thk. Rıda Tecded) Tahran, 1971.
- El-Nesefi, Abdullah b. Ahmed, "Medarik'ul-Tenzil Ve Hakaiku'l-Te'vil", Darul-Kitab'il-Arabi, Beyrut.
- Nursi, Bedizzaman said, "el-Mucizet'ül-Kuraniyye" (ter. İhsan Kasım Salih), Matabat'ul Reşid, Bağdat 1990.
- İbnu'l Vesik el-Endülüsi, İbrahim b. Muhammed, "el- Cami'ul-Lime Yehtacu-İleyhi Min-Resmi'l-Mushaf" (thk. Dr. Ğanim Kaduri Hamd), Matbaatul Ani, Bağdat, 1988.

